

Marija MARIĆ BAKOVIĆ

**STALNI POSTAV ARHEOLOŠKE ZBIRKE
FRANJEVAČKOG MUZEJA I GALERIJE
GORICA LIVNO**



U Franjevačkom muzeju i galeriji Gorica Livno, 28. listopada 2011. godine s početkom u 18 sati, upriličeno je svečano otvorenje stalnog postava arheološke zbirke, čime je postav otvoren za javnost. U situaciji u kojoj se suvremeno društvo zateklo, socijalnoj i ekonomskoj nestabilnosti, kultura se nezasluženo našla na margini društvenog djelovanja, te se ostvarenjem ovog projekta zbio iznimno važan događaj na području kulture Bosne i Hercegovine. Samom činu otvorenja

prethodio je višegodišnji interaktivni rad s brojnim suradnicima i izvođačima. Osim kreativnih i inspirativnih trenutaka, radeći na postavu sretali smo se s brojnim tehničkim i finansijskim problemima, nerazumijevanjem i nepovjerenjem. Od prvotne ideje do realizacije stalnog postava arheološke zbirke prijeđen je dug put na kojem je novoosnovani Muzej stasao, stručno i društveno sazrijevao, konstantno se namećući javnosti, koja s vremena na vrijeme, padajući u apatiju, zaboravlja koliko je zapravo gladna kulture.

Nakon što su Franjevački muzej i galerija Gorica Livno službeno utemeljeni 2. listopada 1995. godine ugovorom između Franjevačkoga samostana sv. Petra i Pavla na Gorici u Livnu i Općinskoga vijeća Livno intenzivno

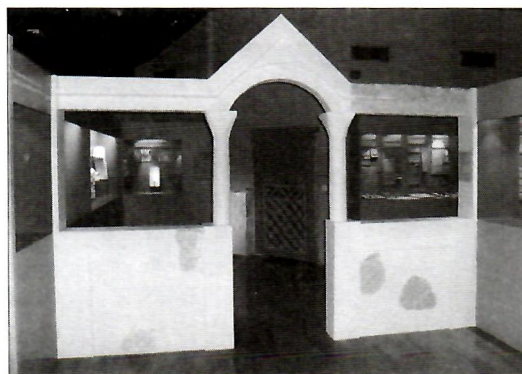
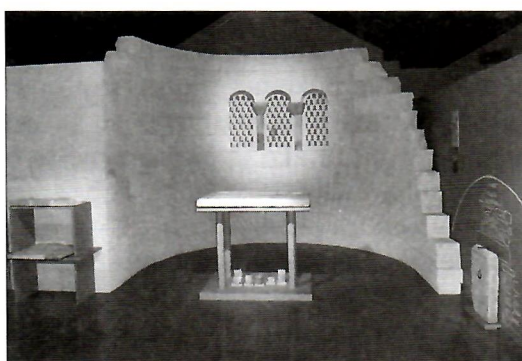
se promišljalo o konačnoj realizaciji stalnoga postava arheološke zbirke. Više od jednoga stoljeća prikupljeni eksponati čekali su dostojnu prezentaciju. Uskoro se začela ideja o stalnome postavu čija je prvotna realizacija zamišljena u krilu samostana predviđenome za muzejske zbirke, a dijelom je i ostvarena. Ipak se pokazalo kako je predviđeni prostor nedostatan za prezentaciju svih arheoloških eksponata. Tomu je pridonijelo i stalno popunjavanje zbirke kako slučajnim nalazima tako i sve većim brojem sustavnih arheoloških iskopavanja u organizaciji Franjevačkog muzeja i galerije Gorica Livno. Nakon što su stvoreni uvjeti za izgradnju novoga muzejskog kompleksa pristupilo se realizaciji namjenskoga objekta u čijem je okviru na oko 350 m² predviđen izložbeni prostor za stalni postav arheološke zbirke.

Osmišljavanje prostora i likovno oblikovanje vođeno je idejnom koncepcijom arheološkoga postava autorice Marije Marić Baković, muzejske savjetnice i arheologinje FMGG-a, koja je također izvršila odabir materijala. Autori prostorne koncepcije, projekta vitrina i likovnog izgleda postava su Marko Rogošić i Miran Palčok (MHAS Split). Cilj je postava bio ne samo stručna prezentacija nego i edukativno zabavni pristup, razumljiv i privlačan široj populaciji, a ipak stručno vrijednovan. Predviđena je interakcija s posjetiteljima te mogućnost nadopune i mijenjanja kako bi se izbjegla statičnost. U postavu se velikim brojem eksponata arheološke zbirke prezentira kulturno-povijesni kontinuitet na području Livanjskoga, ali i susjednih polja, od prapovijesnih razdoblja do 16. stoljeća. Oslikavajući različite aspekte života: svakodnevni život, umjetnost, religiju i pismo, služilo se ne samo atraktivnim arheološkim eksponatima nego i onim manje atraktivnim, ali itekako važnim u predočavanju čovjekova života kroz različita povijesna razdoblja. Nakon izbora eksponata i izrade koncepta, uslijedilo je oblikovanje prostora, izrada te raspored vitrina i spomenika u prostoru. Likovni postavljači uspjeli su na kreativan i domišljat način sve dijelove povezati



u vizualnu cjelinu, poštujući predmet kao eksponat, vodeći računa o stručnom, edukativnom i likovnom aspektu arheološkoga postava, te logičnom toku kretanja posjetitelja i razgledavanja izložaka.

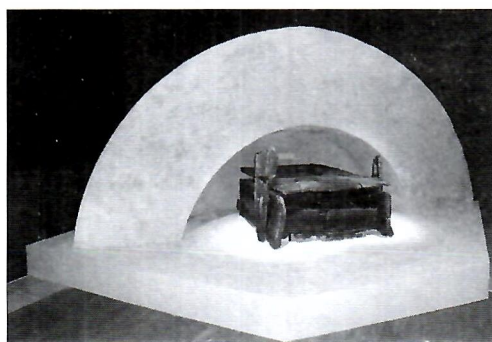
Osim kronološkog slijeda, možemo reći nužnog kod arheološkog postava, raspored u prostoru je određen tematskim cjelinama unutar jednog vremenskog razdoblja, olakšavajući razgledavanje ali i pružajući mogućnost izbora kretanja. Tematske cjeline određene su izborom predmeta, ovisno od razdoblja do razdoblja, ali također zastupajući različita područja čovjekova djelovanja. Pored vanjske neutralne boje izložbenih vitrina, naglasak je dan na njihovu unutrašnjost, pri čemu je svako povijesno razdoblje obojano različitom bojom, karakterističnom i simbolički određenom za pojedino razdoblje: prapovijest – zemljano crvena, rim – crvena, rano kršćanstvo – žuto-narančasta, srednji vijek – ljubičasta. Iste boje korištene su kao podloge kod ilustracija, tekstova i legendi. Uz izložene predmete popraćene osnovnim legendama, priložena su tekstualna objašnjenja, zemljovid, fotografije i ilustracije, tiskane i lijepljene na kapafiks. Ilustracije se najčešće odnose na uporabu određenog predmeta, te na rekonstrukciju života. Na taj način izbjegavalo se statično nizanje predmeta u vitrinama i u prostoru. Pored ilustrativnih rekonstrukcija naglasak je na rekonstrukciji samih predmeta te na ambijentalnim rekonstrukcijama u prostoru: rekonstrukcija presjeka prapovijesnog tumula, brončanodobnog tkalačkog stana, rimske kompozitne urne, rano-kršćanske apside s oltarom, te ranosrednjovjekovne oltarne pregrade. Cilj brojnosti ilustrativnih i tekstualnih objašnjenja je edukativan pristup posjetitelju, istovremeno ne odstupajući od stručno-znanstvenog pristupa. Rascjepkanost u manje cjeline pruža mogućnost izbora, od edukativnog do preglednog te stručnog, vrijeme će pokazati koliko se u tomu uspjelo. Dio ilustrativnog materijala pretočen je u video projekcije koje se uz glazbenu podlogu projiciraju kao dio stalnog postava. Na početku izložbenog prostora je video projekcija arheoloških lokaliteta Livanjskog, Duvanjskog i Glamočkog polja, te najznačajnijih eksponata. Drugi



film je o velikoj seobi naroda, a treći o prapovijesnom vunenom tekstu iz Pustopolja, o okolnostima nalaženja te konzervatorsko-restauratorskim radovima koji su prethodili izlaganju tekstila. Kratke video projekcije na poseban način pridonose dinamici i ambijentalnom ugođaju tijekom razgledavanja. Autor filmova je Dalibor Popović (MHAS Split). U interakciji s posjetiteljima predviđena je mogućnost igranja rimske igre na ploči sa žetonima, te mogućnost tkanja na rekonstrukciji prapovijesnog drvenog tkalačkog stana. Predviđene su i ostale interakcijske mogućnosti koje će se s vremenom nadopunjavati. Iznimno važan dio izložbe u cjelini predstavlja muzejski prilagođena rasvjeta, pridonoseći ukupnom scenografskom doživljaju, naglašavajući oblik, teksturu i reljefnost pojedinog predmeta.

Iako najstariji izloženi eksponati, dvije kamene sjekire, datiraju iz kasnog eneolitika, život na ovom području je zabilježen i u ranijem neolitiku. Rano brončano doba obilježeno je životom na gradinama i nalazima s gradina, popraćeno ilustracijama i zemljovidima. Posebnu izložbenu cjelinu predstavljaju nalazi iz prapovijesnog tumula br. 16 na Kupreškom polju. U rekonstrukciji presjeka prapovijesnoga tumula izložen je drveni sanduk s dijelom klinova za učvršćivanje. U vitrini su izloženi djelomično mumificirani ostatci pokojnika, te plaznica s rekonstrukcijom saonica. Zbog veličine i iznimne vrijednosti eksponata vuneni tekstilni plašt u koji je bio umotan pokojnik izložen je u posebnoj dijelu izložbenog prostora. Likovnim priložima nastojalo se posjetiteljima predočiti pokojnika za njegova života. Kako je živio i čime se bavio čovjek na Kupreškom polju u razdoblju ranog brončanog doba, njegov odnos prema životu i smrti, istovremeno ga stavljajući u širi povijesni kontekst.

Delmati, najstariji imenom poznati narod na ovom području, predstavljeni su nalazima s gradina i nalazima iz grobova. Masivni nakit delmatske žene osim u vitrini izložen je na izrađenoj silueti žene kako bi se pojedini dijelovi nakita doveli u izvorni kontekst. Na isti način izložena je oprema ratnika nađena u ostavi u Grepcima (mač, koplje, žezlo, vrh kacige).



Dolaskom Rimljana Delmati preuzimaju elemente rimske civilizacije: grade ceste, klešu kamene spomenike, služe se latinskim pismom, koriste žbuku, opeku i staklo. Ovaj izložbeni dio podijeljen je u više tematskih cjelina: romanizacija, ceste, arhitektura, nošnja, alati i zanati, klesarske radionice, epigrafika, kultovi i pogrebni običaji.

Dominiraju kameni spomenici, posebno zavjetni kulturni spomenici, te nadgrobni spomenici stele i urne. Ciljano, samo u rimskom dijelu postava, kod predmetnih legendi i tekstualnih priloga uporabljeni su rimski brojevi.

Širenjem kršćanstva, od kraja 4. te tijekom 5. i 6. stoljeća posebno se razvija crkvena arhitektura. Uz izložene dijelove crkvenoga namještaja, u prostoru je rekonstruirana crkvena apsida s prozorskom triforom. U kontekstu apsida izložene su oltarne menze iz Lištana, Rešetarice i Vrbe. Ilustrativno su zastupljeni istraživani arheološki lokaliteti, upoznavajući posjetitelja i s tim dijelom arheologije. Kao posebne cjeline izloženi su nalazi vezani uz krsni zdenac i ranokršćansku liturgiju, predmeti zastupljeni u svakodnevnom životu te nalazi iz kasnoantičkih nekropola. Izložbenim panoom i vrhovima avarskih strjelica obilježen je prijelaz iz staroga u srednji vijek.

Dolazak Hrvata obilježio je početak srednjeg vijeka. Livno, kao središte županije Hlivno, Konstantin Porfirogenet sredinom 10. stoljeća navodi u popisu naseljenih gradova ranosrednjovjekovne Hrvatske. Najstarijeg imenom poznatog Livnjaka nalazimo u imenu župana Želimira iz 892. godine. Posebnu tematsku cjelinu predstavlja crkvena arhitektura s izloženim ulomcima crkvenog reljefno ukrašenog namještaja. Tropruti pleter dominira kao izložbeni motiv. Prostor je ambijentalno oblikovan rekonstrukcijom oltarne pregrade. U vitrinama su izloženi nalazi nakita, keramičkih posuda, oruđa i oružja iz ranosrednjovjekovnih grobova, oslikavajući svakodnevni život ranosrednjovjekovnih Hrvata. Uz kronološko-funkcionalni razvoj ostruga, na figuri ratnika-konjanika izložena je karolinška oprema nađena na Rešetarici (dugi mač, ostruge, pojasna garnitura).



U kasnom srednjem vijeku ovaj kraj je prostor prelamanja Ugarsko-Hrvatskog kraljevstva i srednjovjekovne Bosne, da bi krajem 14. stoljeća Livno postalo sastavni dio Bosanskog kraljevstva. Uz izloženi nakit i dijelove nošnje, najvažniju cjelinu predstavljaju nalazi iz franjevačkog samostana sv. Ive u Livnu s početka 14. stoljeća. Bistrički grad, kako se tada Livno nazivalo, u nedostatku više nalaza rekonstruiran je pomoću povijesni izvora i dokumenata. Na kasni srednji vijek kao posebna cjelina veže se Pismo. Kamenim spomenicima, pregledom pisama i ilustracijama predstavljena su četiri pisma koja su se u ovim krajevima kroz povijest koristila: latinica, glagoljica, hrvatska ćirilica i arabica.

Posebno mjesto zauzima ploča s natpisom popa Tjehodraga iz Lištana pisana hrvatskom ćirilicom polovinom 12. stoljeća.

Dolaskom Turaka kada započinje jedno novo razdoblje, o čemu je predložen kratak uvid, završava arheološki postav kao povijesno-kulturna cjelina.

Posebnu cjelinu na samom kraju izložbenoga prostora predstavlja prapovijesni grobni plašt, najstariji i najveći vuneni tekstil sačuvan u Europi. Plašt dimenzija 300 x 170 cm, (rano brončano doba, 1660±120. god. pr. Krista), nađen je u prapovijesnom tumulu na Pustopolju. Plašt u koji je bio umotan pokojnik sačuvao se zbog anaerobnih uvjeta unutar tumula. Početkom rata 1990-ih plašt i ostali dijelovi iz prapovijesnoga tumula br. 16 sklonjeni su i zaštićeni da bi konačno bili pohranjeni u Franjevački muzej i galeriju Gorica Livno. Pripremajući radove na stalnome arheološkom postavu, uočeno je kako plašt zahtijeva novi postupak konzervacije i restauracije te novi način prezentacije. Konzervatorsko-restauratorski radovi na fragmentima plašta izvedeni su u Hrvatskom restauratorskom zavodu, Odjel za tekstil, u Zagrebu (u suradnji s Tekstilno-tehnološkim fakultetom u Zagrebu).

Otvorenjem arheološkog postava u Livnu, tekstil, drveni sanduk, plaznice i rekonstrukcija saonica, te djelomično mumificirani ostaci pokojnika iz prapovijesnoga groba, prvi put su u cijelosti prezentirani javnosti.

Vratimo se svečanom činu otvorenja arheološkog postava, koje je uveličalo oko 400 uzvanika i posjetitelja, te je medijski popraćeno. Uz kratko obraćanje ravnatelja FMGG-a Josipa Gele, te autorice Marije Marić Baković koja je prisutne pozdravila i u ime likovnih postavljaca, Marka Rogošića i Mirana Palčoka, arheološki postav službeno je otvorio fra Bono Vrdoljak, iz samostana na Gorici, jedan od najzaslužnijih za prikupljanje arheološke građe te formiranje suvremenog Muzeja. Stalni postav arheološke zbirke ostvaren je uz financijsku potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske, Federalnog ministarstva kulture i sporta, Federalnog ministarstva okoliša i turizma, Ministarstva civilnih poslova BiH, te † fra Jakova Kuprešanina.

